

MORMINTE ALE ARHITECȚILOR ÎN CIMITIRUL BELLU

Lect. dr. arh. Andreea Pop

Abstract: Bellu Cemetery from Bucharest, like every monumental cemetery, is a place where history meets art and tombs tell stories about people who rest here. This article, a short part from a more developed study, presents the main Romanian architects' tombs and monuments in Bellu Cemetery. By professional reasons, the choice of the subject shaped from other different researches, looking for the authors of personalities' funerary monuments. For the beginning, there are described almost 30 graves of all kind of shapes and dimensions. A few lines and ideas for each is not enough but we consider it a good start for future explorations.

Key words: graves, tombs, monuments, funerary heritage, funerary architecture, memory

Locuri ale memoriei, cimitirele Bucureștiului, asemeni tuturor celorlalte necropole metropolitane, sunt muzee de istorie modernă și contemporană. Exilate la înființare, menite să îndepărteze de oraș *pericolele de natură sanitară*, își câștigă treptat locul în orânduirea orașului și în conștiința socială. Devin ceea ce era firesc să devină - *orașul de dincolo*, locul unde fiecare dintre noi a îngropat o amintire. În urma sa rămâne însă și datoria onorării acelei amintiri, prin neuitare.

Abordarea unui studiu al monumentelor funerare dedicat unei bresle nu este nici o idee originală, nici ieșită din comun, dar rar întâlnită în bibliografia românească. Majoritatea studiilor de specialitate anterioare se concentrează asupra identificării și descrierii lucrărilor cu caracter funerar din perspectiva autorilor monumentelor. De această dată, propunerea este de a prezenta locul de veci al unor arhitecți celebri, majoritatea întemeietori de școală și de breaslă.

În cercetarea în desfășurare sunt și alte asemenea monumente răspândite prin alte cimitire ale Bucureștiului precum și la Crematoriul Cenușa, într-un număr mai restrâns, dar cu o repartizare într-un teritoriu mai vast și mai dificil de acoperit. Acestea vor face poate obiectul unei alte publicații la finalul cercetării.

Până în prezent au fost identificate peste 50 de morminte ale arhitecților în Cimitirul Șerban Vodă Bellu, iar lucrarea propusă prezintă circa 30 dintre acestea. Uneori, prevăzători, arhitecții și-au proiectat propria *locuință* de veci, realizând un cavou familial, cum a fost Paul Smărăndescu. Alteori colegii de breaslă au fost cei care au cinstit memoria sa, ca în cazul lui Mincu. De la un loc preferențial datorat unei apartenențe instituționale – ca Duiliu Marcu, înhumat în parcela Academicienilor – până la periferia greu accesibilă a ansamblului – precum Horia Creangă și Ghica-Budești, mormintele arhitecților sunt răspândite printre celelalte, oaspeți și vecini pe veci în grădinile baronului Bellu.

Cu toate că ar putea fi privit ca un inventar, iar studiul în sine are calitățile și structura repertorială necesară, articolul de față, pe măsura compunerii sale, a luat forma unei propuneri la o plimbare printre morminte ale înaintașilor noștri arhitecți.

Cumva este în afara rigorilor științifice, a unei structuri bine definite de criterii ușor de imaginat sau utilizat, sub forma unui traseu, cu gândul la o lectură ce însoțește sau îndrumă un pelerin la morminte ale arhitecților din cimitirul Bellu. Putea fi aleasă o cronologie, o ordine alfabetică sau chiar numerotarea figurilor din cimitir. Însă, prin prisma propriei experiențe în cercetările de acest fel, niciuna nu pare mai cursivă ca o plimbare prin vastul cimitir.

Pornim plimbarea firesc, pe sub arcada porții principale a cimitirului Bellu și ne îndreptăm spre dreapta unde în figura 8 la locul 1 se află un pedestal de marmură neagră, căruia îi lipsește de la partea superioară crucea sau alt simbol care ar fi putut termina acest monument. A fost ridicat *de către nemângâiata sa soție*, în memoria lui **Paul Petricu**¹, *fost Arhitect Șef al Primăriei, decedat la 17 aprilie 1911*². (*fig. 1*) Mărturie stă și o fotografie a sa, deși fisurată, imaginea fiind într-o stare bună și nu prea decolorată pentru a putea să ne facem o idee. Ansamblul este întregit de o împrejmuire de circa 90 cm înălțime, din fier forjat, cu lucrătură specifică începutului de secol XX și o candelă metalică pe picior, în partea dreaptă a crucii. Aici au fost înhumate sau reînhumate și alte persoane din familie, primind inscripții pe ambele fețe ale monumentului.

Vis-a-vis de Parcela Scriitorilor, lângă monumentul Sophiei Mavrodin, găsim locul de veci al familiei van Saanen (*figura 18 bis/loc 7*). Străjuit pe cele patru colțuri de câte o coloană, ce sprijină o structură metalică ușor boltită, locul are o compoziție simetrică. O cruce din marmură albă poziționată central, având de o parte și de alta două stele funerare din mozaic turnat și cu plăci din marmură la căpătâiul câte unei cripte cu capac din marmură. Memoria arhitectului **Edmond van Saanen Algi**³ (1882-1938) este marcată de un medalion sculptat de Celine Emilian (*fig. 2*). De formă pătrată, din marmură, așezat orizontal la picioarele celor două cripte, este un basorelief cu profilul arhitectului și poartă semnătura autorului. De fiecare parte a medalionului există câte un suport, incomplete în prezent, ce ar fi putut să susțină candelă sau alte elemente specifice. Micul basorelief este ascuns privirii trecătorilor de o jardinieră din beton în formă de amforă.

Două parcele mai sus, în imediata vecinătate a Monseniorului Vladimir Ghika,

1. Dintre realizările acestui arhitect amintesc bisericile Sf. Silvestru - refacere (conduce șantierul) și Dobroteasa, capelele cimitirelor Bellu și Sf. Vineri, dar și o multitudine de locuințe (Mucenic, 1997, 61)

2. Inscripție pe soclul monumentului.

3. Amintim ca reprezentative apartenența acestui arhitect la echipele de proiectare pentru clădirea A.S.E. și pentru Palatul Telefoanelor.

este o criptă generoasă (figura 19/loc 5), fără construcție deasupra, unde odihnesc membrii familiei Costinescu. La suprafață, în mijlocul amplasamentului se află bustul lui Emil Costinescu realizat de Raphael Romanelli în anul 1913 la Florența. Este fiul arhitectului **Alexandru Costinescu**⁴ (1812-1872), la rândul său înhumat aici. Cavoul a fost realizat în 1920, la cererea lui I. Costinescu de către Albert Geber, este în totalitate subteran, iar la nivelul terenului se observă o delimitare perimetrală din piatră, cu circa 50 cm deasupra trotuarului, două guri de aerisire realizate tot din piatră, cu jardiniere la partea superioară și un capac metalic ce acoperă accesul. Capacul este orizontal, are un sistem de glisare pentru a permite o deschidere ușoară către scara subterană. Numele familiei este turnat în centru acestui capac, bordând o cruce în mijlocul elementului.

În continuarea descrierilor venim din nou spre aleea centrală către figura 17. Pe o cruce simplă din marmură neagră (loc 5) este intercalat numele lui **Ștefan Ciocârlan** (1856-1937), deasupra doctorului Sache Ștephănescu și sub familia Iorgulescu, decedați la sfârșitul secolului al XIX-lea. Monumentul este zvelt, așezat pe un pedestal din marmură cu cinci trepte, cea mai de jos din piatră. Singurele însemne sunt inscripțiile cu numele celor decedați și cu datele morții, pe o laterală fiind amintiți membrii familiei Ciocârlan. Împrejmuirea locului este din fier forjat cu un model întâlnit frecvent în cimitir și există o candelă din același material.

În aceeași figură odihnește și arhitectul **Ion Giurcea** (1903-1959) la locul 21, alături probabil de soția sa, Maria – Senta Giurcea și alți membri ai familiei (fig. 3). Pe un pedestal masiv este un înger așezat într-un genunchi, ce poartă o cruce într-o mână, iar cealaltă mână o are îndreptată spre piept, într-un gest de regret și tristețe. Aripile îngerului lipsesc fiind vizibile urmele lor. Acest monument este unul refolosit, pe pedestal se pot vedea urmele greu lizibile ale vechiului proprietar. Nu avem detalii concrete despre modificările acestui monument și nici despre modul în care a intrat în posesia familie Giurcea. Cercetări ulterioare vor încerca să deslușească povestea sa.

Înaintând către centru cimitirului, se poate observa amenajarea locului de veci a familiei arhitecților **Berindei - Dimitrie** (1831-1884), tatăl și **Ion D.** (1871-1928), fiul (figura 26/loc 16). O cruce înaltă din marmură neagră, simplă, așezată către o extremitate a planului, pe un pedestal din același material este principalul element al compoziției. Perimetral sunt șase baluștri tot din marmură neagră, cu elemente decorative asemănătoare crucii. Delimitarea locului este realizată din lanțuri masive, cu zale duble ce unesc baluștrii amintiți anterior. Din păcate pentru două dintre deschideri, porțiunile de lanț lipsesc. Numele lui **Dimitrie Ioan Berindeiu** este săpat pe fața pedestalului, fiind primul decedat dintre cei menționați, iar **Ion D. Berindei**

4. Inginer-arhitect cu studiile finalizate la Viena, primul director al *Școalei de Ponți și Șosele, Mine și Arhitectură* înființată de Cuza.

are o lespede comemorativă la baza crucii. Deși I.D. Berindei a avut câteva lucrări de arhitectură funerară remarcabile, nu știm dacă el este autorul acestui monument pentru propria familie. Este foarte posibil să fi realizat cel puțin proiectul pentru construcția subterană⁵, însă, datorită faptului că nici alte studii recente și ample dedicate arhitectului nu amintesc cavoul familiei din cimitirul Bellu, ne vom rezuma la o simplă ipoteză.

Alături, în figura 27/loc 29, deși nu aparține breslei arhitecților, dar având o foarte strânsă legătură cu ea, întâlnim mormântul lui **Tiberiu Eremia** (1875-1937). Marmura albă este de această dată materialul folosit pentru a cruce simplă ce domină locul, împrejmuț cu un gard din fier forjat bogat decorat. Sunt prezente mai multe cripte cu stele funerare și lespezi tot din marmură albă. Amintirea acestui inginer în prezenta lucrare se datorează remarcabilelor sale lucrări și legarea numelui său de foarte multe dintre clădirile proiectate de cei menționați pe parcursul studiului.

Pentru continuarea parcursului propunem admirarea unui monument funerar în formă de piramidă (figura 38 / loc 11), realizat în 1897, după cum este menționat pe fronton. Volumul principal din piatră, în prezent acoperit de mușchi, este intersectat de intrarea de inspirație neoclasică. Aparține familiei Pompilian și aici odihnește arhitectul **Ionel (Jean) G. Pompilian**⁶ (1872-1938). Construcția este realizată din blocuri de piatră ce formează laturile piramidei, iar un grilaj metalic protejează accesul către nivelul inferior. În interiorul strâmt de la nivelul suprateran al construcției se află sculpturi de Boris Caragea (Bezviconi, 1972, 20) – o coloană din piatră sculptată și un basorelief din bronz (fig. 4) – semnat, fiind principalele decorații interioare ale monumentului. Pe o placă prinsă în perete este consemnat numele arhitectului, *profesor universitar*, iar o fotografie decolorată de vreme privește dincolo de trecerea timpului. Dimensiunile locului au impus rezolvarea unei piramide cu plan dreptunghiular, volumetria fiind deformată față de o piramidă tipică, familiară. Însă, forma sa exotică între siluetele cimitirului atrage de multe ori privirea vizitatorilor curioși, dar vecinătatea impunătorului cavou al fraților Gheorghieff distrage ușor atenția de la acest monument de mai mici dimensiuni.

În imediata apropiere a capelei cimitirului (figura 35a / loc 1), sub o lespede simplă cu stelă cu însemnul crucii la cap, odihnește prof. ing. **Cincinat Sfințescu**

5. Numele I. D. Berindei este întâlnit pe alte proiecte ce vizează construcția subterană a unei lucrări funerare, eventual elementele decorative ale ansamblului – împrejmuirea, lespeda etc. Dintre acestea, cel mai renumit este Cavoul Poroieanu din cimitirul Bellu, care adăpostește criptele familiei și susține la suprafață impresionanta sculptură realizată de Romanelli.

6. Profesor de Teoria Arhitecturii la Școala de Arhitectură din București, acestui arhitect îi putem asocia numele cu lucrări precum extinderea Universității din Iași, Băile de nămol din Techirghiol, fabrica de tutun *Belvedere*, fabrica de chibrituri *Filaret*, Crama Segarcea – Domeniile Coroanei, singur sau împreună cu alți colegi de breaslă contemporani.

(1887-1955), împreună cu alți membrii ai familiei. Asemenea lui Tiberiu Eremia, amintit în rândurile de mai sus, deși inginer ca formare profesională, nu poate fi omis dintre rândurile dedicate arhitecților, cel mai reprezentativ urbanist român, încă de la începuturile acestei profesii. Monumentul funerar (*fig. 5*), realizat din travertin, poate fi creația unui coleg de breaslă, datorită siluetei specifice modernismului și a materialului utilizat. La partea superioară a stelei sunt cinci fotografii ale membrilor familiei, iar numele celor înhumați aici sunt enumerate pe ambele părți, având chiar date recente de deces, semn că urmașii familiei sunt în continuare în posesia lui, au grijă și îl folosesc la nevoie.

Următorul monument este cel al lui **Dobre Nicolau** (1821-1894) și **Toma Dobrescu** (1862-1934). Antreprenor⁷ (Bezviconi, 1972, 200) și arhitect, tată și fiu, edificiul funerar este realizat, de către cel de-al doilea, în 1895, la un an după moartea celui dintâi. Proiectul complet al acestui *cavou în pētră* (figura 53 / loc 5) se păstrează la Arhivele Naționale, Direcția Municipiului București (ANIC-DMB, 1985, Fond Primăria Municipiului București - Serviciul Tehnic, dosar 236, f. 1-8) (*fig. 6*). Este o lucrare elaborată, plină de simboluri funerare (câte un cap de mort pe fiecare dintre cele două canate ale ușii de intrare, forma de cruce a clanței, cochilia pe brâul intermediar etc.), intrarea fiind precedată de un spațiu exterior împrejmuț cu elemente metalice foarte decorate. Spațiul interior se desfășoară pe două niveluri, criptele fiind subterane. Prin geamul intrării se poate observa un bust în marmură (probabil Dobre Nicolau) (*fig. 7*) și un vitraliu pe fațada opusă intrării. Această familie are destinul împletit cu o parte din istoria Bucureștiului, prin lucrări executate, lucrări proiectate, dar și prin legături de familie⁸.

În vecinătate, pe locul 16 din aceeași figură 53, este un alt cavou care ne reține atenția în demersul început. De această dată însă, avem de-a face cu unul dintre cele mai degradate monumente dintre cele studiate. Locul unde odihnește arhitectul **Constantin Nicolae Băicoianu** (1859-1929) cu mare dificultate poate să-și spună povestea. Un edificiu jumătate îngropat (*fig. 8*), susține statuia unui înger cu trompetă, pe a cărui pedestal scrie *Familia Casimir Michalesco*. În acest cavou se pare că ar fi înmormântați clucerul Ion Scarlat Mihălcescu (1804-1867) și soția sa Maria (1810-1890), născută Gh. Deșliu (Bezviconi, 1972, 188), dar și Alexandru D. Florescu (1863-1936), secretar al Ligii Culturale (Bezviconi, 1972, 131). Fotografiiile smulse din lăcașul lor, geamurile luminatorului sparte, iar interiorul devastat sunt dovada rezultatelor uitării. În lipsa unor informații mai detaliate vom îndrăzni să ne continuăm plimbarea, cu promisiunea unei cercetări ulterioare mai amănunțite.

7. Constructor de edificii publice.

8. Maria, soția lui Toma Dobrescu era născută Protopopescu-Pake, fiica primarului Bucureștiului și, conform lui Bezviconi, este înhumată în cavoul familiei.

Louis Blanc (1860-1903), arhitectul de origine elvețiană, are probabil cel mai mic monument dintre cele prezentate și poate fi găsit în figura 55 la locul 35. Este o piatră de mormânt (fig. 9), în adevăratul sens al cuvântului, pe care se citește „*Ici repose LOUIS BLANC 1861 – mai 1903*”. Se află la extremitatea unui loc, ridicat câteva trepte de la nivelul aleii, loc ce are cruce de-a parte și de alta (fam. Bordenache, fam. Polizu - Micșunești), iar prin culoare și dimensiune reușește să se camufleze aproape total în ambient. O candelă din fier forjat este alături, iar după lucrătura elementului putem presupune că a fost de la început amplasată acolo.

Într-un colț al cimitirului, la limita către Bellu Militar, putem vedea în figura 66 un alt alt monument ridicat pentru memoria unui arhitect. Peste un loc generos ca dimensiuni domină o cruce sculptată din piatră amintind de profesorul inginer arhitect **Grigore P. Cerkez** (1850-1927) și fiul său Dan C. Cerkez (1884-1918). Monumentul și toate elementele ansamblului au fost proiectate de arh. Constantin D. Dobrescu (Bezviconi, 1972, 17) la cererea Helenei Gr. Cerkez în 1927. Astfel, se solicită „*facerea unei cruci de piatră, cu o bordură împrejurul terenului și facerea a două bolți simple*”⁹. Crucea are sculptate motive inspirate din arta națională, iar pe ea sunt împietrite cuvinte de rugă pentru sufletele celor decedați. Fisurile ce și-au făcut apariția sunt destul de mari ca să pericliteze integritatea monumentului. Pentru întregirea unui tablou de înmormântare, pe lângă detaliile despre realizarea monumentului, vom reda câteva citate sugestive din necrologul lui Grigore Cerkez scris de V. Brătulescu: „*Bun și blând cum puțini se găsesc în lumea asta plină de răutăți, muncitor modest și adânc iubitor al artei noastre naționale, bătrânul Grigore Cerchez s-a stins în București acum câteva zile. [...] din peste 45 de serii de absolvenți ai fostei Școale de poduri și șosele, din aproape 30 de serii de elevi ai Școalei superioare de arhitectură, abia dacă s-au adunat câțiva să-l însoțească până la locul de veci. [...] Firea lui harnică și iubirea lui de arta românească nu i-au dat pas să se odihnească și, din inginer ce era, a ajuns cel mai de seamă dintre arhitecții noștri. [...] Cei care vor trece pragul bisericii domnești dela Argeș, zicea președintele Comisiunii Monumentelor Istorice dl. prof Iorga, își vor aminti cu pietate de cel care pe a sa răspundere a mântuit dela peire cea mai de seamă ctitorie a primilor noștri voievozi*”. (A.N.I.C.-D.M.B., 1985, Fond C.M.I., dosar 280, filele 1-3)¹⁰.

Revenind către zona centrală a planului (figura 63 / locul 50), pe ultima alee până la gardul cu Parcul Tineretului, întâlnim cavoul familiei arhitect **Grigorie M. Călinescu** (1859 -1947). Numele său, mai puțin cunoscut decât mulți contemporani

9 Autorizația 521C din 1 septembrie 1927, P.M.B. Sectorul I Galben.

10. *Necrologul lui Grigore Cerchez, fost profesor la Școala de poduri și Șosele, Inginer șef al capitalei, Senator, Director general al Poștei, Președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice.*

de-ai săi, este asociat cu echipa Expoziției din 1906, dar și cu finalizarea lucrărilor Cazinoului din Constanța. El a fost printre membrii fondatori S.A.R., precum și în Comisia Monumentelor Istorice. Cavoul este o construcție parțial îngropată, se coboară pentru spațiul subteran al criptelor, dar se poate urca la exterior pe acoperirea în terasă a edificiului (*fig. 10*). Încununat cu o cruce deasupra intrării, cavoul are la exterior subtile elemente de Art Deco, iar grija pentru toate detaliile (ușă intrare, jardineră adosată construcției, basoreliev tematic) ne conduce cu gândul la un autor din breaslă, poate chiar o creație proprie a acestui arhitect.

În axul central al cimitirului, ce continuă mental alea principală, însă la extremitatea opusă intrării principale (figura 91bis / loc 9) se află mormântul lui **Ștefan Burcuș**¹¹ (1850-1928). Făcând parte inițial dintr-o parcelă pentru trei locuri¹², mormântul arhitectului era cel mai nordic dintre ele. Realizat în 1929, de către arh. Jean Burcuș, fiul său. Acesta solicită o autorizație¹³ pentru o *împrejmuire de piatră, o lespede de mormânt și o bancă* și atașează proiectul respectiv (*fig. 11*). În prezent, la fața locului se poate citi împrejmuirea inițială, parțial înglobată în bordurile mormintelor vecine, banca de la picioare și elementul decorativ de la capătăi, peste care a fost amplasată o cruce.

În încercarea de a trece pe partea stângă a aleii principale, căutăm în zadar în parcela 91 locul 12 mormântul prof. **Emil Pangrati** (1864-1931). În lipsa urmașilor, cavoul are alți proprietari, iar osemintele profesorului au fost reînhumate în alt loc din cimitir. Bezviconi amintea de un cavou proiectat de Stănie Ciortan (Bezviconi, 1972, 18), iar ca amplasament presupunem că se afla în imediata vecinătate a cavoului familiei Movilă proiectat de Arta Cerchez, aflat la numărul 11 al aceleiași figuri. La o privire atentă, crucea din spatele acestui cavou, împrejmuirea cu baluștri masivi sculptați și elemente din fier forjat specifice perioadei pot fi creația unui arhitect ca Stănie Ciortan. Însă, însemnele mormântului nu mai amintesc deloc despre cel căruia i-ar fi putut fi destinat inițial.

Ajunși în stânga capelei, propunem parcursul invers, către intrarea, privită din această perspectivă – ieșirea din cimitir. Prin simplitate și unitate stilistică un emoționant aranjament funerar este cel al familiei Balș (figura 43 / loc 13), unde regăsim numele lui **Gheorghe Balș** (1868-1934), ca formare profesională inginer și istoric de artă și ale arhitecților **Ion Gh. Balș** (1901-1980), fiul lui Gheorghe Balș

11. Lucrarea de referință a acestui arhitect este Palatul Bursei din București. Realizează însă și planul general al Expoziției din 1906, Palatul artelor din ansamblul Expoziției, precum și alte lucrări importante.

12. Locul fusese cumpărat chiar de Ștefan Burcuș, în 1919, în cererea către primărie solicitând „*locurile cu numărul 9 și 10 cu ulicioara dintre ele din figura 91 bis, din Cimitirul Șerban Vodă, de categorie pe perpetuitate pentru câte un mormânt fiecare*”.

13. Autorizația 372C din 13 august 1929, P.M.B. Sectorul I Galben.

și **Ștefan M. Balș** (1902-1994). Cu doi membrii titulari ai Academiei Române (Gheorghe și Ștefan) în familie, toți trei au fost neobosiți apărători ai arhitecturii tradiționale românești. Cu stele funerare simple, din piatră, de mici dimensiuni, toate purtând însemnele crucii, la capătul unor morminte acoperite de verdeață și cu o împrejmuire metalică obișnuită, este un exemplu ce emană o liniște aparte printre căutările zbuciumate ale altor monumente din vecinătate, dar și pentru o istorie recentă tulbure a familiei (Mitric-Ciupe, Vlad, 2013, cap. **Ion Balș**, 95-98 și cap. **Ștefan Balș**, 369 -378 (fig. 12).

Continuând aleea de la mormântul Balș, străbatem câteva figuri până întâlnim troița de lemn din colțul figurii 81 / locul 12 și lespede pe care stă împietrit numele lui **Ion Mincu** (1852-1912), cu litere din scrisul desenat chiar de el. Actuala troiță a fost realizată cu ocazia centenarului, după desenul prof. arh. Mihail Caffè, autorul povestind că meșterii care au executat și-au pus amprenta asupra imaginii elementului prin mici modificări ale proiectului. În 1920, arhitectul State Baloșin și sculptorul C. M. Babic sunt cei care au proiectat troița inițială pentru mormântul marelui arhitect.

Chiar vis-a-vis de troița lui Mincu, pe colțul figurii 79 / locul 13 se poate citi deasupra intrării într-un cavou – *Familia arhitect Nicolae Stănescu*. O privire furișată printr-o gaură a ușii de intrare ne dezvăluie în partea stângă jos o lespede pe care este scris arhitect **Nicolae Stănescu** (1880-1945) (fig. 13), iar pe o altă placă montată la înălțime pe peretele opus intrării **Traian Miron Stănescu** (1918-2008), arhitect. Fără a-i găsi menționați în alte lucrări de specialitate, ne amintim de numele celui dintâi semnând articole în revista *Arhitectura* în jurul anului 1916¹⁴. Cavoul nu este o construcție impunătoare având o volumetrie simplă și elemente decorative modeste. De o parte și de alta intrării sunt doi pilaștrii adosați cu capitel corintic, frunza de acant reluându-se și la nivelul cornișei.

Un alt academician printre arhitecți, **Petre Antonescu** (1873-1965) odihnește alături de soția Margareta în apropierea cavoului Ghica, proiectat de Mincu, în figura 32 bis. Stela din travertin de la capătul mormântului este cea care îi amintește pe toți acești membri ai familiei arhitectului. Mormântul este acoperit cu iederă, care în timpul verii urcă ascunzând privirii inscripțiile (fig. 14).

Nu foarte departe, în figura 31 / loc 13 este locul de veci al arhitecților **Toma N. Socolescu** (1849-1897), **Ion N. Socolescu** (1857-1924) și **Toma T. Socolescu** (d.1960). Din nefericire este invadat de verdeață și are aspectul unui loc abandonat, inscripțiile sau lespezile sunt dificil de descoperit (fig. 15). O cruce de marmură albă, montată pe un pedestal din altă piatră facilitează identificarea locului. La o privire mai atentă, la nivelul solului se găsește o stelă purtând numele lui Toma Socolescu, însă greu lizibil.

14. De exemplu articolele *Cum stăm și Case vechi românești*, în *Arhitectura*, 1916, nr. 1 și 2.

În traseul imaginar, acum ar fi momentul potrivit pentru a ne depărta către extremitatea nordică a cimitirului, aproape de biserica Eroii Revoluției. În acest colț, găsim alte personalități marcante pentru arhitectura românească: **Nicolae Eugen Ghica-Budești** (1869-1943) în figura 124 / loc 12 și **Horia Creangă** (1892-1943) în figura 123 / locul 41 alături de soția sa **Lucia Creangă** (1895-1957). Primul dintre aceștia odihnește sub una dintre cele trei lespezi din piatră cu însemnele familiei (*fig. 16*). Sunt singurele elemente funerare, împrejmuite de un gard din fier forjat. Inscripțiile sunt greu de descifrat datorită eroziunii, a tasării pământului și a vegetației depuse. Soții Creangă au mormântul marcat cu o cruce cu streășină din piatră, de mică înălțime, acunsă de un gard viu de aceeași înălțime ce înconjoară parțial locul (*fig. 17*). Se pot citi însă numele celor doi săpate în piatră, dar degradarea este destul de avansată. Materialul din care este realizată crucea nu este o piatră foarte rezistentă, expunerea treptată la intemperii și neîntreținerea accelerând procesul de degradare.

Pe drumul de întoarcere către centrul cimitirului nu trebuie ocolit cavoul lui **Paul Smărăndescu** (1881-1945) – figura 94 / locul 18. Proiectat chiar de arhitect, în 1929, pentru locul cumpărat de el cu patru ani înainte, proiectul este publicat în lucrarea sa (Smărăndescu, 1942) și se prezintă ca un mormânt înălțat de la nivelul terenului cu circa 80 de cm, acoperit cu un capac de bronz. Turnat în atelierele V. V. Rășcanu, piesele metalice sunt abundent decorate, tot după desenele arhitectului. Odată îndepărtat capacul, putem presupune că locurile de înhumare sunt de o parte și de alta, câte trei în adâncime, dacă proiectul a fost executat întocmai.

Revenind în apropierea aleii principale (figura 25 / loc 18), se poate vedea monumentul funerar ridicat în memoria familiei lui **Alesandru Orescu** (1817-1894), *Vice Președinte al Senatului, Rectore al Universității, fost Ministru de Culte și I. P.*¹⁵ După cum este precizat chiar pe monument, acesta a fost ridicat în memoria soției arhitectului, Elena, decedată în 1886. Însă, rând pe rând, pe toate cele patru laturi își găsesc locul pentru o inscripție comemorativă nu mai puțin de 24 de membri ai familiei, majoritatea cu titluri academice sau poziții înalte în domeniul în care profesau.

Într-un cavou de familiei este înmormântat **Nicolae Bilarjiu** (1877-1936). Construcția funerară redă citate de arhitectură religioasă, în special în partea superioară (*fig. 18*). O turlă nu foarte înaltă, octogonală, decorată cu ocnite cu mai multe retrageri încununează volumetria edificiului. Intrarea este generoasă, terminată în semicerc, iar geamul clar al ușii a permis o privire la interior, confirmând existența mormântului arhitectului. Pe peretele opus intrării se află prinsă o placă din marmură cu inscripție în litere aurite, deasupra căreia a fost prinsă o fotografie. Este amintită și funcția pe care acesta a deținut-o în timpul vieții – *Director General Tehnic al*

15. Inscripție pe monument.

Serviciului de Arhitectură din Ministerul Munci și Sănătății. Foarte rar menționat în lucrări de specialitate, numele său, scris Bilajiu, este legat de realizarea *Pavilionului de boli contagioase* pentru spitalul din Ismail, la sfârșitul anilor '30.

Frumosul ansamblu funerar pentru Ekaterina Pascal este totodată și loc de veci pentru arhitectul **Gheorghe Mandrea** (1854-1916) în figura 5 / locul 14. Monument istoric clasat, este un ansamblu statuar realizat de K. Storck în 1871.

Crucea masivă din beton cu inscripții pe o placă de marmură, amplasată în figura 1 / locul 9 este cunoscută ca mormântul lui Gh. Ștephănescu (1843-1925), fiind și ea clasată monument istoric. Inscripția completează „*profesor de canto, compozitor, întemeietorul Operei Române, primul simfonist român*”. Alături de el odihnește fiul său, **Victor G. Ștephănescu** (1876-1950), *arhitect, Inspector General C.F.R., membru în Comisia Monumentelor Istorice* – incinerat (Bezviconi, 1972, 265) (fig. 19). El a fost autorul unor proiecte remarcabile, dintre care amintim Catedrala Încoronării din Alba Iulia, Expoziția din 1906 și Marea Moschee din Constanța.

În cimitirul Bellu Militar, în parcela Academicienilor odihnește arhitectul **Duiliu Marcu** (1885-1966). Lespedea din piatră are săpate titlurile – arhitect, academician, profesor, iar la căpătâi se află o cruce decupată, transparentă metalică (fig. 20). În liniile acestui monument se recunosc ecourile modernismului, stil atât de asociat cu acest arhitect.

Bezviconi îi amintește în lucrarea sa (Bezviconi, 1972) ca fiind înhumați tot în cimitirul Bellu pe arhitecții Al. Săvulescu (1847-1901) – figura 29 / loc 9, pe State Iancu Baloșin (1885-1953) – fig. 117/loc 19 și Dimitrie Ghiulamila (d. 1954) – figura 1 / loc 15. Deși avem certitudinea existenței lor aici, din registrele de înmormântări, până în acest punct al studiului nu s-a realizat identificarea în teren a vreunui monument ridicat în memoria lor. În aceeași măsură continuă cercetările privind monumentul arhitectului Hârjeu, de asemenea înmormântat în acest cimitir.

De la cruci simple, troițe tradiționale, lespezi dificil de descifrat sau sculpturi impresionante, până la cavouri elaborate și elegante, aceste morminte sunt marcate prin toate tipurile de monumente funerare cunoscute. Starea lor de conservare este reflexia orașului – și cu bune, și cu rele - după cum există urmași care să-și amintească sau după cum se comemorează o cifră rotundă de la naștere, dar mai degrabă de la moarte. Căci în cimitirul Bellu moartea este celebrată! Fără intenția de a elabora o tipologie, pentru că ea nu există, acoperind circa 70 de ani de evoluție stilistică arhitecturală și artistică, prezentarea acestor monumente este un exercițiu de apartenență la o breaslă și un tribut adus amintirii înaintașilor.

Fig. 1. Monumentul funerar al lui Paul Petricu

Fig. 2. *Medalion Edmond van Saanen Algi*

Fig. 3. *Monument funerar Ion Giurdea*

Fig. 4. Basorelief semnat de Boris Caragea în interiorul piramidei Pompilian

Fig. 5. Stela funerară a profesorului Cincinat Sfințescu

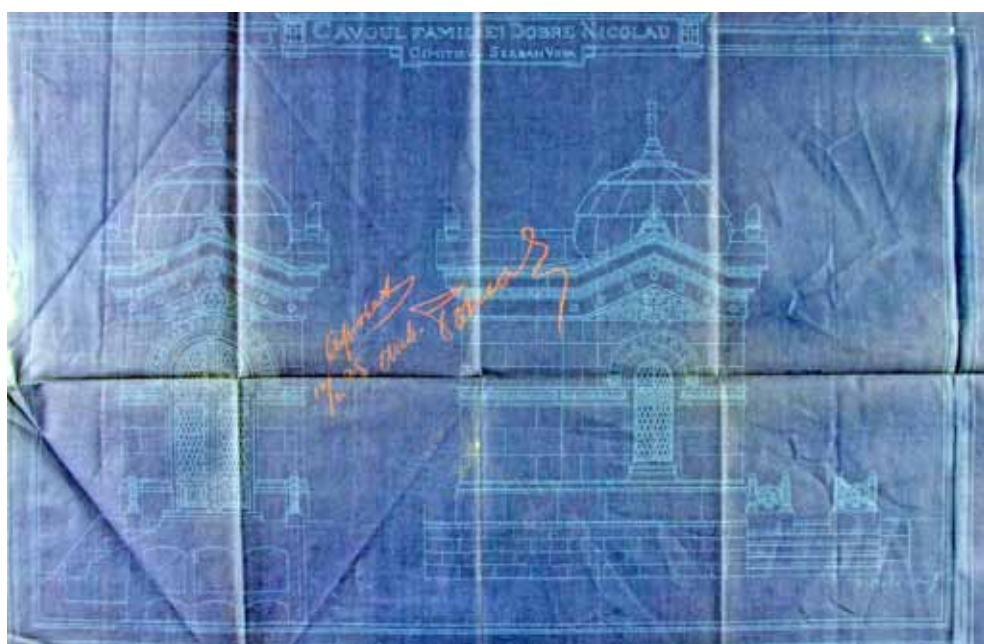

Fig. 6. *Planșă din proiectul semnat de Toma Dobrescu pentru cavoul lui Dobre Nicolau*

Fig. 7. *Bust în interiorul cavoului Dobre Nicolau*

Fig. 8. *Cavoul unde odihnește Constantin Băicoianu*

Fig. 9. *Piatra de mormânt a lui Louis Blanc*

Fig. 10. *Cavoul familiei arhitect Grigorie Călinescu*

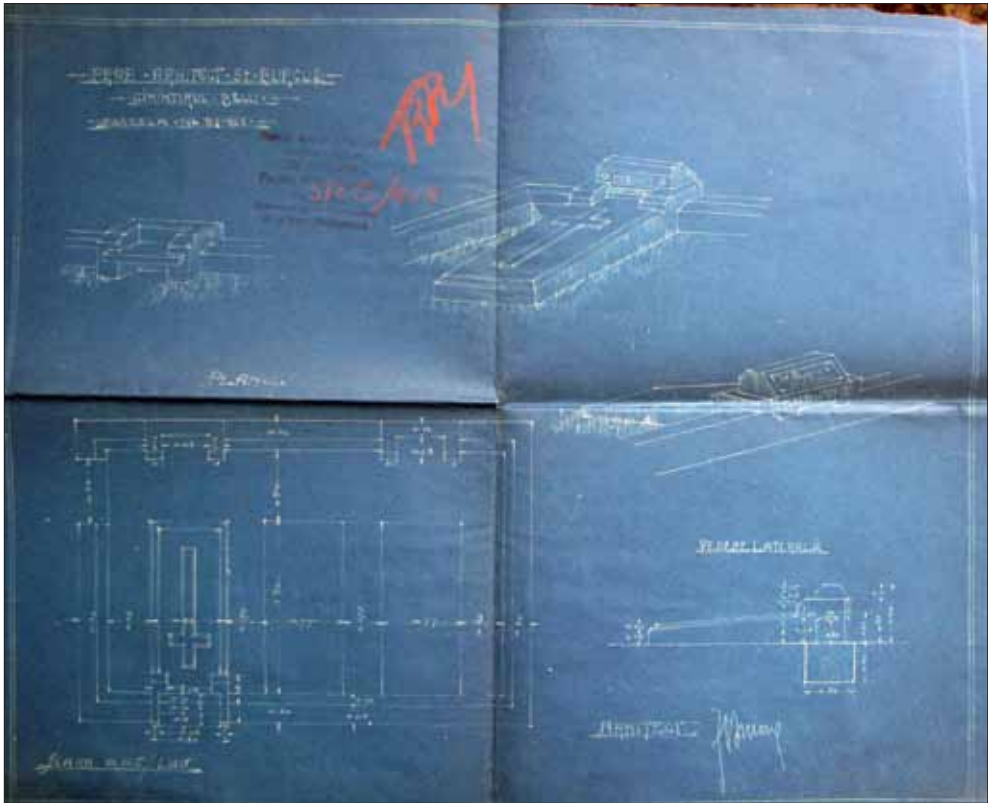

Fig. 11. Planșa de proiect pentru mormântul lui Burcuș, semnat de fiul acestuia Jean Burcuș

Fig. 12. *Ansamblul funerar al familiei Balș*

Fig. 13. *Lespedea mormântului lui Nicolae Stănescu*

Fig. 14. Stelă funerară la mormântul lui Petre Antonescu

Fig. 15. *Locul funerar al familiei Socolescu*

Fig. 16. *Lespezile mormintelor familiei Ghica-Budești*

Fig. 17. *Crucea soților Creangă – Horia și Lucia*

Fig. 18. *Cavoul arhitectului Bilarjiu*

Fig. 19. *Crucea lui Victor Ștephănescu*

Fig. 20. *Mormântul lui Duiliu Marcu*